

“El documental tradicional s'està perdent”

Joaquim Jordà i Català
(Santa Coloma de
Farners, Selva, 1935)
ha dirigit 'De nens',
una reflexió sobre
l'anomenat “cas Raval”,
el judici d'una suposada
xarxa de pederàstia
internacional.
Interessos econòmics,
prejudicis
i sensacionalisme
informatiu
en un polèmic film
que se situa entre
el cinema judicial
i el drama realista.

Joaquim Jordà, després de llicenciar-se en Dret i estudiar a l'escola de cine de Madrid, fou un dels fundadors de l'Escola de Barcelona, moviment cinematogràfic rupturista dels anys seixanta. A més de traduir més de dos-cents títols, se'l coneix per la seva dilatada trajectòria com a guionista i director, tasca en què ha destacat pels documentals, com *Numax presenta...* (1979), film del qual està ultimant una segona part, *El encargo del cazador* (1990) o *Mones com la Becky* (1999).

El darrer 26 de març Jordà estrenà *De nens*, una reflexió que dona peu a replantejar-se seriosament l'anomenat “cas Raval”, una suposada xarxa internacional de pederàstia amb seu a Barcelona, la més gran desmantellada a l'estat espanyol, segons la policia, i que va resultar ser inexistent. En el documental, Joaquim Jordà no només parla del cas, sinó de les implicacions de l'especulació urbanística i de la manca d'ètica de determinats estaments de poder: el judicial, el policial, el polític, i el paper dels mitjans de comunicació, que van realitzar un judici paral·lel.

—D'on surt la idea de filmar el documental *De nens*?

—Quan vaig començar a viure al barri del Raval, ara fa uns quatre o cinc anys, vaig sentir la història. Poc després, vaig anar a la presentació del llibre de l'Arcadi Espada, *Raval. Del amor a los niños*, on vaig poder conèixer alguns dels protagonistes de la història. Em vaig adonar que era un

bon punt de partida i que hi podia haver una història.

—Com va anar la filmació del judici?

—Sabíem que hi era, però no tenem mai calendari, és imprevisible. I, de fet, es va avançar a la producció, que encara no estava en marxa. Però quan va sortir, va ser claríssim que l'havíem d'enregistrar. La major part va ser filmada amb una càmera i un sonidista professionals; l'altra es va rodar amb càmeres de més baixa qualitat, però tot està gravat. I des del principi vam veure que el judici tenia una càrrega dramàtica perfecta.

—Per què?

—Ja no parlo del contingut, en uns casos els judicis seran millors o més brillants. Ni parlo de les càrregues ètiques. És perquè formalment un judici és una peça dramàtica esplèndida, té una estructura molt completa: sents parlar d'uns fets; intervenen uns testimonis i uns perits; parla després la part que acusa, la que defensa; i al final se'ls dona veu un breu temps en què parlen als acusats. Al final, hi ha la part més “espectacular”: el tribunal dona la sentència i aquesta es comunica a tots els interessats, però no es diu públicament, sinó a sala tanca, tot i que al que estem acostumats és a pensar que funciona com ho veiem en les pel·lícules nord-americanes, que és molt diferent.

—Es van arribar a rodar unes 150 hores?

—Exactament no t'ho sé dir, no porto el càlcul, però sé que se'n van rodar

“La hipòtesi és que d'aquí uns anys al Raval barceloní hi podria haver un altre escàndol que podria ser el de nenes mahometanes que se'ls aplica l'ablació. I això podria justificar una nova operació de neteja”

moltes. D'entrada, perquè vam rodar tot el judici, que van ser onze dies a una mitjana d'unes cinc hores per dia. Es va rodar tot, menys la fase de les intervencions dels nens, que es van fer a porta tancada.

I aquí hi havia d'anar incrustat tot el que va ser el rodatge al barri; la filmació del grup de teatre de La Vuelta, grup que va construir una peça d'una hora i quart de durada que es va rodar sencera –tot i que al documental només se'n veuen uns minuts–; les intervencions d'Albert Pla; els implicats del cas; etcètera.

Per això, aquesta eficàcia dramàtica, permet anar introduint tots aquests elements.

—Com es vivia el judici al barri?

—Aquest mateix carrer on visc estava, i encara està, molt polaritzat. Hi ha gent que opina que aquí ha passat això i molt més, i altres que pensen que això és un muntatge. Hi ha tot l'espectre de posicions possibles.

—Quin és l'objectiu d'aquest documental?

—L'objectiu és treure a la llum, no pas un cas judicial, això només n'era una fase, sinó que el barri del Raval està en una sèrie de transformacions urbanístiques. I no és la primera que viu –sempre ha coincidit amb esdeveniments que afecten tota l'àrea metropolitana–: la primera fou mesos abans dels Jocs Olímpics. N'hi ha que se senten afavorits, no sé qui són, i molts, almenys en aquest barri, que se senten desafavorits.

—Qui?

—Hi ha hagut molta gent que ha hagut d'abandonar les seves cases, perquè han estat expropiades. Aquest barri l'han buidat, literalment l'han pentinat. Es volia fer una reforma urbanística per treure aquesta llegenda negra del Raval, del Barri Xino, i convertir-lo en un Greenwich Village de Nova York o un Montparnasse dels anys trenta, perquè hi ha unes estructures culturals importants –un museu, dues universitats–, a còpia de reestructurar la població d'aquest sector.

Les intencions eren convertir-lo en un barri d'artistes, d'intel·lectuals i de joves amb escàs nivell adquisitiu. Ara, o fins fa ben poc, el preu del pam és encara manipulable, i, per tant, als veïns els pots expropiar amb un cost relativament assequible, sobretot per l'Ajuntament, cosa que no pots fer a l'Eixample, que a més les propietats estan en mans de gent que sap defensar-se. Al Raval això és molt diferent. No era gaire complicat collar-los i manipular-los.

—I paral·lelament surt el cas de pederàstia.

—Sí. Si mentre està en marxa aquesta operació de netejar, airejar, obrir el Raval, a més està passant això, que és el que més escàndol provoca, “jugar” amb nens, per això està més que justificat desventrar el barri, desmantellar-lo i d'aquesta manera purificar-lo. Mentrestant se'ls cola, gairebé sense avisar, tot un altre col·lectiu de població, ja no del sud d'Espanya, sinó de més enllà del sud i de més enllà de l'est i de tot arreu. I que és molt més complicat de treure, perquè fàcilment es pot caure en etiquetes d'actituds racistes.

I la hipòtesi és, com es podria insinuar en el film amb alguna imatge, que d'aquí sis, set, deu anys, no ho sé, hi hagués un altre escàndol, que podria ser, posem per cas, que a les nenes mahometanes se'ls està aplicant l'ablació de clitoris i que això pogués justificar una nova operació de neteja. Quan faci falta, sortirà. Al Raval, i tots aquests barris pobres, tenen unes parets molt primes. Tothom ho sap tot, i els poders se n'assabenten, només quan volen, i, com en aquest cas, se'n fa ampli ressò.

—Els mitjans de comunicació van ajudar a fer més grossa la bola de neu?

—Els mitjans col·laboren, de forma més o menys innocent. El que passa és que els corresponsals només eren al judici als matins, perquè normalment és quan se celebren. En aquest cas es va allargar i van habilitar més hores, i a les tardes la premsa ja no hi era, perquè suposo que havien d'escriure les cròniques, i deixaven de banda el que podia passar a la tarda. Per tant, per als mitjans les tardes no eren interessants, ho fossin o no, i no entraven dins els seus espais informatius.

Hi ha una postura molt acrítica dels mitjans de comunicació amb tots els temes. No fan la investigació sinó que tenen una tendència a fer el més fàcil, acceptar la versió policial i la versió de la instrucció del sumari i la que es cospa mentre es veu el judici. He vist pocs periodistes que busquessin altres fonts, per saber si el que sentien corresponia més o meys amb la realitat dels fets. Que no era tant el seu paper. En el meu cas sí, jo no feia una crònica del judici, intentava fer una pel·lícula sobre el Raval i sobre les transformacions que ha anat patint aquest barri.

—Creu, doncs, que la realitat és una ficció construïda pels mitjans de comunicació?

—Sí, el que van dir els mitjans és una ficció, basada en unes mínimes realitats, perquè una ficció sempre parteix d'un fet inicial. Llavors s'infla, es transforma, creix i es dramatitza.

Ja estava feta la feina i fet el mal. El jutjat d'instrucció es va veure obligat

a posar en llibertat els acusats. I és molt diferent haver estat a la presó per robar un ordinador, això no altera la reputació, o potser ara ja sí, però en canvi ser acusat d'haver-te follat un nen, sí que l'altera i modifica, fins al punt que a aquests acusats els ha estat impossible continuar la vida i els negocis en aquest barri. Perquè encara que es passin quatre o cinc mesos a la presó, això no hi ha cap rectificació que ho arregli.

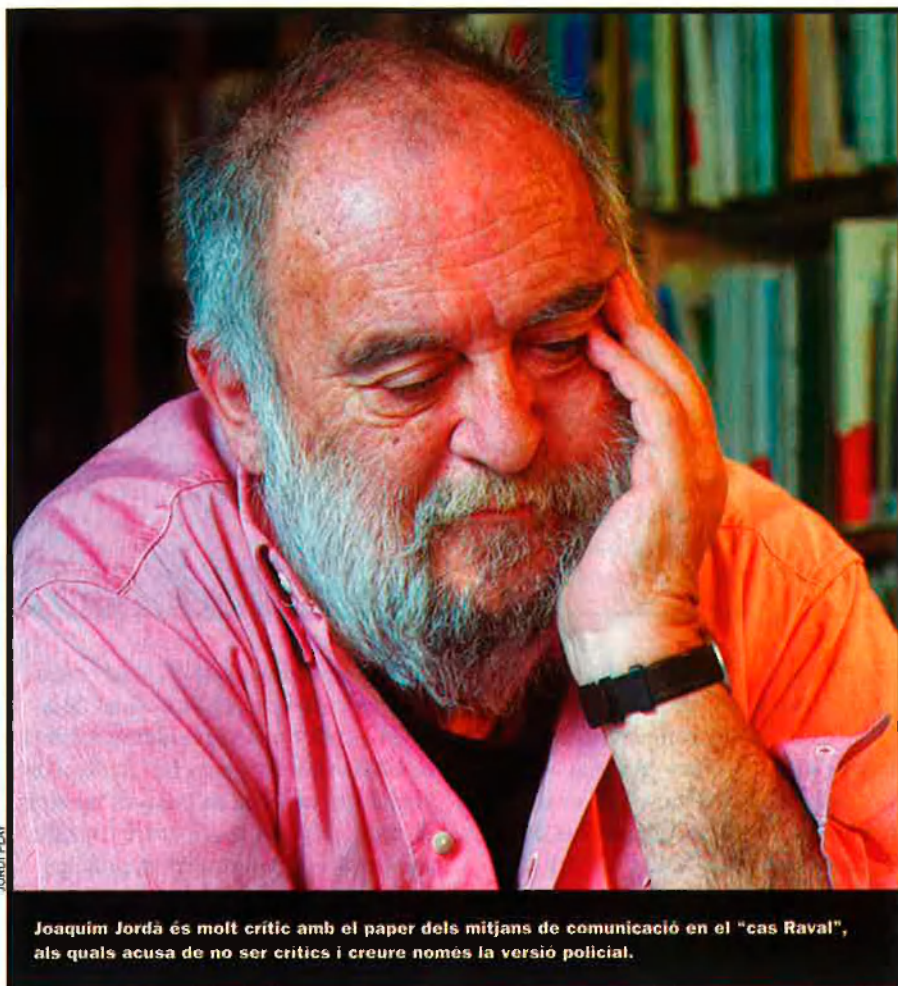
—De quina manera s'implicaren els estaments municipals?

—Hi col·labora molta gent, tota una gran estructura de poders fàctics: els psicòlegs de l'Ajuntament, els serveis socials, la xarxa policial, l'administrativa, els serveis assistencials, municipals, etcètera. I que intervenen al Raval, però que no s'hi estan, perquè si hi estessin, aquests temes se'ls mirarien amb més calma. Aquí hi ha uns informadors, uns agents i prou.

—En el judici es veuen uns comentaris i unes actituds per part dels magistrats que causen indignació...

—No crec que aquest judici fos més o menys escandalós que altres. Estem molt poc acostumats a anar a judicis. Jo mateix, que fa molts anys vaig estudiar Dret, no me n'he empassat mai fins ara un de sencer, i dubto que ho hagi fet gaire gent. Quan el veus, entens la dificultat que té la defensa per introduir els seus parlaments, mentre la policia els té introduïts d'entrada, perquè hi ha hagut una suposició d'un delictes. I com a tot arreu hi ha uns mecanismes de part de mandra, rutina i de classisme, està clar. Situacions com aquestes en deuen passar a Pedralbes, però tenen unes parets molt més gruixudes, cosa que fa molt més difícil que se sàpiga, i, si se sap, fan orelles sordes.

En canvi, aquí tot és més vulnerable. A més, és un barri mal vist: només cal sentir algunes de les frases, com aquella d'un dels advocats de l'acusació: "Claro, esto lo dice una prostituta, y ya sabemos lo que piensan las prostitutas." Què en saben del que pensen les prostitutes? Són aquestes frases que fan evident que un món en jutja un altre.

Joaquim Jordà és molt crític amb el paper dels mitjans de comunicació en el "cas Raval", als quals acusa de no ser crítics i creure només la versió policial.

—De fet, tots els personatges semblen extrets d'una ficció. Com a guionista que sou, li haurien acceptat un guió d'aquestes característiques?

—Com a guionista, jo no hauria estat mai capaç d'escriure una cosa semblant, amb tants petits detalls, amb tantes inflexions, amb tants grans números, dissimulats o no, no se m'hauria passat pel cap. I si hagués presentat un guió així a una productora, m'haurien dit que no he estat mai en un judici!

—En tot cas, i sense que s'interpreti malament, és un joc de realitat i ficció...

—Jo crec que estic fent ficció. S'està obrint pas a una zona intermitja on s'ajunten, en proporcions diferents, elements de la ficció i amb una estructura documental, en què hi ha aquest component de naturalitat o veracitat que no estem acostumats a veure en pantalla. El cinema més interessant que s'està fent en aquests moments és

d'aquest tipus, amb exemples com *Las horas del día* [Jaime Rosales, 2003] o *Te doy mis ojos* [Iciar Bollaín, 2003]. Crec que hi ha d'haver un joc dialèctic entre l'espectador i l'artista, perquè no podem pretendre, com alguns productors ens diuen, que sabem què és el que agrada i què no al públic.

—De fet, doncs, el documental i la ficció, tal com sempre s'han plantejat, tenen els dies comptats?

—El documental tradicional s'està morint, en mans de les televisions, perquè els seus programes es consumeixen a l'acte, sense temps a la reflexió. Però s'està veient que aquest gènere està molt esgotat. I, al mateix temps, tinc la impressió que la ficció de cinema espanyol està sent molt repetitiva i a costos cada vegada més alts. La sortida més viable és la fusió d'ambdós.

Carles Còdol